

Av Agneta Aust Kettis inför SeniorKrafts medlemsmöte 2018 11 19

Tankesmedjan SeniorKraft

Undersköterska- utbildning och karriärgång - legitimation

Undersköterska , förkortat usk, är i Sverige en person som arbetar med praktisk omvårdnad inom sjukvård, hemsjukvård, äldreomsorg och hemtjänst. Internationellt finns motsvarigheter i form av vårdpersonal med mindre omfattande vårdutbildning än en sjuksköterska.

Yrkestiteln *undersköterska* har funnits sedan 1890 talet i Sverige och avsåg länge en person som genomgått gymnasieskolans vård och omsorgsprogram eller liknande och/eller äldre utbildning" yrkestiteln är ej skyddad och det finns i dagsläget ingen undersköterskeexamen. Därför har arbetsgivare : Sveriges kommuner och landsting, SKL, Vårdföretagarna, Sobona (kommunala företagens arbetsgivarorganisation) och KFO (fristående arbetsgivarorganisation), fackförbund (Kommunal) och utbildare inom vård och omsorgssektorn skapat en samverkande plattform som de kallar *Vård och omsorgscollege* för att bl.a. certifiera undersköterskeutbildningen.

Under en längre tid fanns i svensk sjukvård yrkeskategorierna *undersköterska* och *sjukvårdsbiträde*. Båda yrkeskategorierna arbetade med praktisk omvårdnad men undersköterskan hade mer utbildning och erfarenhet och utförde även något mer avancerade arbetsuppgifter. Under 1990 talet började emellertid en utfasning av sjukvårdsbiträdena som hade funnits sedan 1930 talet. Titeln *vårdbiträde* existerar dock fortfarande och används om personal inom sjukvård, hemtjänst och äldreomsorg som till stora delar utför samma sysslor som undersköterskor men som inte genomgått gymnasiet vård-och omsorgsprogram. Sedan 2016 har vissa sjukhus i Sverige återinfört vårdpersonal med mer begränsad utbildning än undersköterska, då vanligen under benämningen *vårdbiträde*.

Utbildning

För utbildning till undersköterska krävs grundskola med godkända kunskaper i svenska, engelska och matematik. Undersköterskeutbildningen motsvarar två eller treårig gymnasieutbildning.

Språkstöd kan ges under utbildningstiden i vissa skolor.

Exempel på utbildningsprogram som erbjuds vid olika utbildningsinstitutioner.

Utbildning 1350 p

Gemensamma kurser 950 p

Fördjupningsinriktningar 400 p

Äldreomsorg

Hälsa och sjukvård

Psykiatri

Stödassistent/funktionshinder

Övriga valbara fortbildningskurser
Vårdpedagogik och handledning,
Palliativ vård
Hemsjukvård
IT i vård och omsorg

Utbildning 1500 p. Diplomerad enligt Vård och omsorgscollege

Undersköterska basutbildning	950p
Fördjupning funktionshinder	300p
Fördjupning Hälso och sjukvård	300p
Fördjupning psykiatri.	300p
Fördjupning äldreomsorg.	300p

Förslag till vidareutbildning

Första hjälpen
Ledarskapsprogram
Coachande ledarskap
Behandling /omsorg
Stresshantering
Personlig effektivitet
Konflikthantering
Hälsa.

Undersköterska - arbetsuppgifter

Arbetsuppgifterna för undersköterskor är inte preciserade och skiljer sig beroende på om personen arbetar inom sjukvård, äldreomsorg eller hemtjänst. Uppgifterna kan omfatta bädda sängar, tvätta patienter, dela ut mat, hjälpa till vid toalettbesök, sätta kateter, ta temperatur, puls, blodtryck och div. prover, också blodprover. Således omfattar arbetsuppgifterna personnära vård , även kallas *omvårdnad*. Andra medicinska arbetsuppgifter kan innebära att ge insulin, överlämna/dela läkemedel, sätta sondmat, lägga om sår, sätta smärtplåster m.m. En undersköterska assisterar även vid vissa undersökningar och behandlingar t.ex. lumbalpunktion, vissa intratekala injektioner, benmärgspunktion och stamcellstransplantation.

Yrkesutbildning - statusidentifiering - kompetens

Titeln *undersköterska* är i dagsläget inte reglerad eller skyddad. Yrkestiteln undersköterska är en anställningsform som likt vårdbiträde inte tillhör legitimationsyrkena. Därför har man från utbildningsdag inte heller fastställt exakt vad man måste studera för att få ett arbete som undersköterska - det finns sålunda ingen fastställd utbildningsplan som, när man fullgjort den, per automatik gör att man har rätt att titulera sig undersköterska. Det är en yrkestitel där det är upp till arbetsgivaren att avgöra om baspersonalen har tillräckliga kvalifikationer -d.v.s. den kompetens som arbetet kräver. Gymnasieskolans treåriga Vård och omsorgsprogram, KomVux, yrkeshögskola, folkhögskola eller distansundervisningar är utbildningar som berättigar till att arbeta som undersköterska. En vanlig vidareutbildning för undersköterskor är olika inriktningar för att bli *specialistundersköterska* , exempelvis inom palliativ vård eller akutsjukvård.

Socialstyrelsen har givit ut allmänna råd angående vad myndigheten anser bör krävas för att inneha kompetens för att arbeta som *vårdbiträde* eller *undersköterska* inom äldreomsorgen.

Allmänna råd

"Grundläggande kunskaper hos personal som arbetar i socialtjänstens omsorg om äldre" och "Vägledning om kunskapsområden för specialiserade arbetsuppgifter inom äldreomsorgen"

Undersköterska - Omdiskuterad yrkestitel -Legitimation

Diskussioner om utfärdande av yrkeslegitimation för undersköterskor pågår i Sverige men Socialstyrelsen sade senast 2017 i sitt svar till regeringen Löfvens utredningsbetänkande (SOU 2017:21) *nej* till detta. Utredningen har inte visat hur en yrkeslegitimation skulle bidra till ökad tillgång på personal. Tvärtom skulle formella kompetenskrav kunna få till följd att färre skulle vara behöriga att arbeta som undersköterska.

Förslaget om att införa legitimation för undersköterskor kommer från äldreomsorgsutredningen som presenterades 2017. Vårdförbundet instämmer i utredarens slutsats att yrkeskompetensen inom äldreomsorgen bör höjas, men förbundet är tveksamt till att införa legitimation för undersköterskor. Förbundet konstaterar att det fram tills nu har ställts krav på minst treårig *högskoleutbildning* för att ett yrke skall legitimeras i Sverige. Andra kriterier som vägs in för legitimation är patientsäkerhet, yrkesrollens innehåll och internationella förhållanden. "Att höja ett yrkes status och därigenom öka attraktiviteten i detsamma har tidigare inte varit ett skäl för att legitimera yrket och det är tveksamt om det ska vara det i framtiden."

Vårdförbundet anser det däremot angeläget att undersköterskeutbildningarna samordnas och regleras nationellt och understödjer en tidigare utredning om att Socialstyrelsen skulle kunna fastställa kompetenskrav för undersköterskor.

Arbetsgivarorganisationen SKL Sveriges kommuner och landsting kommenterar inte frågan i sitt remissvar medan de privata Vårdföretagarna tycker att frågan behöver analyseras på djupet först och saknar andra förslag i utredningen på hur undersköterskeyrket kan göras mer attraktivt.

Undersköterskornas fackförbund Kommunal säger som väntat *ja* till en legitimation. den skulle enligt förbundet tydliggöra kompetenskrav och befästa undersköterskans yrkesroll.

Statistik

Undersköterska är Sveriges vanligaste yrke. År 2016 fanns det 138 161 undersköterskor

(benämnt *Undersköterskor, hemsjukvård och äldreboende*) av vilka 92% var kvinnor och 8% män. Enligt en prognos från 2015 för de kommande 20 åren beräknades det att där kommer att saknas 160 000 undersköterskor inom äldreomsorgen 2035.

Enligt samma prognos beräknas tillgången på arbetskraft minska, eftersom få väljer vård och omsorgsutbildningen inom gymnasieskolan. Yrket är ett av de 20 yrken där

det råder störst brist på arbetskraft år 2016 och som inte kräver någon högskoleutbildning.